

LES MONEDES IBÈRIQUES I ROMANES DEL JACIMENT DE MAS CASTELL (PORQUERES)

Marc BOUZAS

Doctorand de la Universitat de Girona

marcbouzas@gmail.com

RESUM

Aquest article té com a principal objectiu estudiar i donar a conèixer les monedes documentades en les excavacions del jaciment de Mas Castell a Porqueres. El conjunt de monedes estudiat data d'entre els segles III aC i IV dC. Es presenta un catàleg acurat amb la informació individualitzada de cada una de les monedes i una visió global del conjunt.

ABSTRACT

This paper aims to present the study of the coins found on the archaeological excavations in the site of Mas Castell (Porqueres). Its chronology has been established between the III BC and the IV AC centuries. This paper includes an accurate catalogue with detailed information of each coin and also pretends to give a global vision of them.

35

Introducció

El present article té com a principal objectiu donar a conèixer l'estudi que s'ha realitzat de les monedes del jaciment de Mas Castell a Porqueres. Un conjunt de 54 monedes que fins ara no havia estat estudiat en profunditat i que foren recuperades al llarg dels anys d'excavacions en aquest jaciment. Cal tenir en compte que s'han estudiat les monedes que avui dia es conserven al Museu Arqueològic de Banyoles, malgrat que n'hi podria haver altres trobades en aquest jaciment que hagin acabat en col·leccions privades, les quals no són presents aquí.

El present text té dos apartats en els quals es parla, de manera molt breu, de l'història de les excavacions a Mas Castell i del pròpi jaciment. No pretenen res més que ser un resum del que avui dia en sabem per posar el lector en situació.

A continuació es presenta el gruix del text, on figura l'estudi de les monedes, de les quals se'n presenten els aspectes principals i se n'intenta explicar una visió de conjunt. Cal tenir en compte que és un conjunt força petit per extreure'n unes conclusions el tot clares, però això no treu l'interés a tenir aquestes monedes ben cone-

gudes. Un cop vistes les mondes, s'ha dedicat l'últim apartat de l'article al catàleg numismàtic, on es mostra l'estudi de cada moneda de manera individualitzada i es presenten tots els seus detalls.

Aprofitem aquest breu apartat introductori per explicar els detalls de les entrades del catàleg. Hem pensat que posant un exemple seria més clar que explicant-ho de manera textual:

1-Nominal; material; pes expressat en gr; diàmetre en mm; eixos en hores.

Autoritat emissora. Cronologia. Autoritat emissora

Anvers: Descripció anvers

Revers: Descripció revers

Observacions:

Núm. ref. : Número de referència en l'inventari del Museu Arqueològic de Banyoles.

36

El jaciment

El Mas Castell es localitza sobre un turó de cinc metres d'alçada a l'oest de l'estany de Banyoles. En el mateix turó on trobem Mas Castell, avui dia un edifici restaurat sota del qual hi ha restes ibèriques, romanes i medievals, s'alça també l'església de Santa Maria, en la vessant del turó més propera a l'estany (Burch *et al.* 1999, 8).

La situació sembla idònia per qualsevol tipus d'assentament humà, ja que disposa de terres fèrtils, fàcil accés a l'aigua, també a terrenys de pastura i el seu entornament permet una defensa fàcil (Burch *et al.* 1999, 8).

Al llarg del segle XX, des dels anys 40 fins a finals de segle, s'excavaren diferents parts del turó i també s'hi recollí material en superfície (Burch *et al.* 1999, 9).

Sembla plausible que en època ibèrica hi hagués a Mas Castell un *oppidum* que aparentment fou abandonat al 195 aC després de la victòria de Cató, de la mateixa manera que ho va ser el d'Ullastret (Burch *et al.* 1999, 121).

Poc temps després de l'abandonament de l'*oppidum* es va construir un temple sobre Mas Castell, dedicat a una divinitat desconeguda, que hauria perviscut, segurament i molt possiblement amb diferents reformes, fins a principis del segle III dC. Es pensa que fou un temple teatral de dimensions reduïdes. Cal fer notar l'ús de gres en la seva construcció (material que no es troba a prop), cosa que n'evidencia que es va intentar donar un cert luxe a aquesta construcció (Burch *et al.* 1999, 121-122).

A partir de finals del segle IV o principis del V l'espai s'utilitzà com a cementiri. La tipologia de les tombes i la seva orientació duen a pensar que són anteriors a l'església que es construirà a principis del segle VI, és a dir, l'església es farà on hi havia el cementiri i no al revés com podria semblar més habitual. Dita església era de planta basilical i constava de tres naus i cinc trameses a més d'absis de planta rectangular. Molt possiblement aquesta església es va construir amb la voluntat de cristianitzar l'espai de Mas Castell i també el cementiri (Burch *et al.* 1999, 125).

Malgrat no haver-hi una fase clara d'ocupació durant el baix imperi, s'han documentat varies monedes, malauradament en excavacions dels anys 70, que semblen evidenciar que el temple o el cementiri eren un lloc prou concorregut.

Història de l'investigació

Les primeres troballes arqueològiques al jaciment de Mas Castell les efectuà i documentà Pere Alsius, entre els anys 1925 i 1928. Es

trobaren abundants fragments ceràmics i inclòs peces senceres en remoure la terra de la zona. Poc després de la data esmentada, el mateix Alsius juntament amb Jaume Butinyà realitzaren una segona recollida de material, que fou donat al Museu de Banyoles (Castanyer, Tremoleda 2000, 154-155).

Cal mencionar que fou en aquesta època quan la família que vivia en aquesta zona va decidir enderrocar uns murs de l'era del Castell. En el dit enderroc es va trobar un conjunt de més de vuitanta monedes romanes, al qual no se li ha pogut seguir la pista (Castanyer, Tremoleda 2000, 155).

Entre els anys 1940 i 1941 Pere Alsius i Josep M. Corominas van començar a fer una sèrie de prospeccions per tota la zona i es va realitzar una gran recollida de ceràmica grega, entre d'altres tipus, que avui dia es troba dipositada al Museu Arqueològic de Banyoles (Castanyer, Tremoleda 2000, 155-156).

A l'any 1944, en vista dels bons resultats de les prospeccions, Lluís Pericot va dirigir la primera campanya d'excavacions a la zona, que fou duta a la pràctica per Josep M. Corominas (Castanyer, Tremoleda 2000, 156).

Després d'aquesta campanya es parà tota activitat a la zona fins l'any 1964, quan es descobriren una sèrie de sepultures i el Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles va començar a patrocinar les tasques d'excavació del jaciment (Castanyer, Tremoleda 2000, 156).

Així doncs, es demanaren tots els permisos necessaris i es començà a excavar de manera sistemàtica la zona nord del jaciment. Les excavacions dutes a terme per Ramon Sarquella, Josep M. Corominas i Miquel Oliva documentaren principalment la basílica visigoda, la seva necròpolis adjacent i un camp de sitges a la zona

oest del mas Castell, que es va excavar amb profunditat entre els anys 1969 i 1970 (Castanyer, Tremoleda 2000, 156).

Pocs anys després, entre el 1972 i el 1973 es van realitzar unes cates d'exploració que van documentar més de deu noves sitges i es va començar a excavar, netejar i classificar material arqueològic amb estudiants de la Universitat de Barcelona (Castanyer, Tremoleda 2000, 157).

Entre els anys 1976 i 1980, M. Carme Domènech va realitzar les quatre últimes campanyes d'excavació com a tal que s'han dut a terme en el jaciment, excavant sobretot la part tardo romana del jaciment. També va efectuar una sèrie de cates de delimitació de l'espai, encarregades pel nou propietari de la finca on es troba el jaciment de Mas Castell (Castanyer, Tremoleda 2000, 157).

Per últim a l'any 1981, Aurora Martín, que en aquell moment era la cap del Servei Tècnic d'Investigacions Arqueològiques de Girona, va poder efectuar 21 cates de delimitació i salvament al llarg de tot del jaciment que s'estava veien afectat per obres modernes (Castanyer, Tremoleda 2000, 157).

Les monedes ibèriques

Comencem per veure l'estudi de la moneda ibèrica, un dels grups més presents en el jaciment de Mas Castell. De fet, del total de cinquanta-quatre monedes estudiades trenta-set són de procedència ibèrica.

Dins del grup de les monedes ibèriques s'han conformat dos grups en el present article per fer-ne la seva exposició i estudi. En primer lloc el grup més abundant, que correspondria a les monedes provinents de la seca *Untikesken* i, en segon lloc, la resta de monedes ibèriques que majoritàriament no es pot determinar d'on pro-

venen. Cal dir que la diferència entre tots dos grups és aclaparadora i que de les trenta-set monedes ibèriques vint-i-nou provenen amb tota certesa de la seca *Untikesken*.

Les monedes d'*Untikesken*.

Abans d'entrar a parlar en detall d'aquestes vint-i-nou monedes és molt important parlar breument de què s'entén per *Untikesken*. Aquesta paraula és la transcripció resultant dels caràcters ibèrics que aquestes monedes duen a la llegenda del seu revers. Tradicionalment estudiosos com Villaronga (Villaronga 1987, 125-127) han assimilat la seca ibèrica *Unitkesken* a una evolució de les seques gregues de la ciutat d'Empúries. De fet, com veurem els models d'anvers i revers són clares còpies dels models de les dracmes de plata de la ciutat d'Emporion. Malgrat això no s'ha descobert mai cap edifici a Empúries que s'assimili a una seca, per tant prendrem la precaució de referir-nos a aquestes monedes com monedes d'*Untikesken*, encara que sembli clar que la seca hauria d'estar a prop d'Empúries.

Com veurem els tipus de revers i anvers en els asos d'*Untikesken* són sempre iguals, o molt similars, i això ha fet que per establir-ne la cronologia estudiosos com Villaronga hagin optat per classificar-les segons el seu pes (Villaronga 1987, 125-127, 212-214, 223, 248-249). En el present article ens hem decantat per aplicar aquesta classificació a les monedes de Mas Castell ja que ens ha semblat tant vàlida com coherent i permet ordenar cronològicament de manera tan absoluta com relativa el conjunt de monedes d'*Untikesken* estudiat.

Comencem doncs per veure les monedes més antigues, anomenades per Villaronga de pes uncial (Villaronga 1987, 125-127). Dites monedes daten de la primera meitat del segle II

aC, l'as pesaria entre 20 i 25 grams, que es voldria assimilar al pes uncial romà de 27 grams. D'aquestes monedes més antigues, n'hem documentat vuit a Mas Castell, sis asos (monedes 1, 3, 5, 6, 7, 8), i dos divisors, un semis (2) i un sextant (4), que es correspondrien a una meitat i una sisena part d'un as respectivament.

Els asos mostren sempre a l'anvers un cap femení, segurament d'Aretusa, a dreta, amb casc corinti i plomall, i al revers un pegàs a dreta sota el qual hi ha la llegenda *Untikesken* escrita amb caràcters ibèrics (Villaronga 1987, 125-127). En alguns casos (p.ex. moneda 1) s'aprecia clarament una modificació al cap del pegàs que s'ha convertit en un Cabir. Malgrat que no totes les monedes conserven l'anvers i el revers en perfecte estat, el seu pes i les traces que ens en queden ens permeten assignar-les amb certesa al grup més antic, que denominem seguint Villaronga de pes uncial (Villaronga 1987, 125-127).

Ja en aquest moment els asos tenien la sèrie de divisors completa, a Mas Castell n'hem pogut trobar dos exemples. Un semis d'11'35 grams que mostra un anvers igual que els dels asos però que al revers mostra un brau envestint a dreta, sota el qual també apareix la llegenda *Untikesken*. En el cas del sextant, de 3,71 grams, l'anvers també és el mateix, però en canvi el revers mostra un cavall galopant a dreta, sobre el qual s'aprecia una corona, altre cop la llegenda *Untikesken* segueix present.

Les monedes d'*Untikesken* anaren perdent pes al llarg del segle II aC per adaptar-se als patrons de pes romans. A la segona meitat del segle II aC van passar a tenir un pes d'entre 15 i 16 grams, pes que Villaronga anomena uncial reduït (Villaronga 1987, 212-214). D'aquest segon mòdul de pes n'hem documentat cinc monedes, de les quals quatre són asos (9, 10, 11, 12) i

un és un mig as (13). Els asos, i evidentment els asos partits, mantenen l'anvers i el revers amb la llegenda *Untikesken* que ja s'encunyava des de principis del segle II.

El tema dels asos partits mereix que se li dediqui un paràgraf per intentar fer la present exposició més entenedora. Segons Villaronga i els estudis que ell i altres numismàtics, com Ripoll i Nuix, van dur a terme sobre els conjunts de monedes d'Empúries, en algun moment prop del 20 aC es van començar a partir les monedes circulants i a crear els mitjos asos (Villaronga 1987, 300). Això implica dues coses, que cap a l'any 20 encara podien estar circulant les monedes de patrons de pes anteriors (com per exemple aquesta que hem trobat a Mas Castell de patró uncial reduït) i que una cosa és el moment de l'encunyació de la moneda i l'altre el de la partició. Potser seria més adequat agrupar tots els asos partits en un últim moment cronològic, però donat que hem optat per la classificació pel pes, ens ha semblat més adequat redactar aquest paràgraf explicant breument la problemàtica dels asos partits i deixant clar que, malgrat que la moneda hauria estat encunyada en un moment, la data de la partició pot distar ja que les particions es perllonguen entre l'any 20 aC i el 40 dC.

Seguint amb la progressió descendent de pesos arribem a les monedes de pes semiuncial, de les quals l'as rondaria els 11,5 grams (Villaronga 1987, 223). D'aquestes monedes n'hem documentat vuit, totes elles són asos (monedes 14 a 21). L'anvers i el revers segueixen mostrant els mateixos motius, encara que mostren potser un cert canvi en la cura del dibuix dels cunys. L'anvers manté el casc de Pal·las Atena a dreta i el revers el pegàs a dreta i la llegenda *Untikesken*. Aquestes monedes són de principis i mitjans del segle I aC i cal remarcar que com

veurem són les últimes que tenen llegenda ibèrica.

Abans de veure les últimes monedes que tenen una estreta relació amb *Untikesken* i Empúries, cal remarcar que en el present article ens estem referint únicament als tipus apareguts a Mas Castell i no a totes les encunyacions de monedes d'*Untikesken* o *Emporiae*.

Les últimes monedes que hem estudiat d'aquest grup daten de finals de la segona meitat del segle I aC. S'han documentat set monedes en total, quatre asos (22, 24, 28 i 29) i tres mitjos asos (23, 25, 26 i 27). Les monedes tenen un pes que ronda els 10 grams. Cal remarcar que, malgrat que l'anvers d'aquestes monedes segueix essent igual que el de les encunyacions anteriors, el revers ja no, de fet segueix mostrant el pegàs a dreta, però mostra un canvi molt important: la llatinització de la llegenda que deixa de ser *Untikesken* per passar a ser EMPOR, però es pensa que seguirien essent encunyades en els mateixos tallers (Villaronga 1987, 248-249). A més, cinc d'aquestes monedes (24, 25, 26, 28 i 29) mostren contramarques, concretament dues: un dofí sobre el casc a l'anvers i una doble D majúscula davant del cap d'Atena. Aquestes contramarques foren aplicades entre els anys 14 i 44 dC (Villaronga 1987, 301). Per tant una vegada més trobem exemples de monedes que, tot i ser encunyades en un moment determinat, segueixen circulant durant un període de temps relativament força extens, de fet igual que els asos partits.

Així doncs, tan sols a través de les monedes d'*Untikesken* (que en un moment donat passen a ser les d'EMPOR) es pot traçar un context numismàtic que va des del segle II aC fins possiblement finals del segle I dC, ja que seria lògic pensar que les monedes que foren contramar-

cares a l'any 44 van seguir circulant un període de temps més. És evident que cal evitar caure en l'error de guiar-se exclusivament per la cronologia d'emissió de la moneda obviant els canvis que va patir durant la seva circulació i que segurament van ajudar a que seguís circulant durant més temps.

Altres monedes ibèriques

A part de les monedes ibèriques procedents de la seca *Untikesken*, n'hem documentat sis més de les quals no n'hem pogut determinar la seca, tot i que en podem plantejar algunes teories fonamentades que exposarem tot seguit.

En primer lloc cal veure un as ibèric (30), d'uns onze grams, que presenta un revers il·legible i que a l'anvers presenta un cap masculí a dreta (típic de la majoria d'asos ibèrics que no són d'*Untikesken*) i una marca de seca darrere al cap. Dita marca de seca és un caràcter ibèric que té una forma similar a un trident, aquest caràcter és el símbol TI i és una marca feta servir en les últimes encunyacions de la seca de *Kese*. El problema és que també es fa servir en la seca de *Baitolo* que imita les últimes monedes de *Kese* (Villaronga 223-224). Per tant, no podem determinar amb certesa de quina seca prové aquest as, però sí que li podem atribuir una cronologia que ronda els mitjans del segle I aC.

Una altra moneda que cal veure amb cert detall és un as ibèric d'uns 12 grams de pes (31) i que, malgrat estar en un estat de conservació no massa bo, mostrava coses molt interessants a les seves dues cares. L'anvers mostra un cap masculí a dreta i darrere el cap s'aprecia part d'una llegenda. Pel que fa al revers s'aprecia un ésser a quatre potes amb una llegenda davant seu. La pota i el coll d'aquest ésser de forma animal relacionen directament aquesta moneda amb els tipus de reversos encunyats a *Castu-*

lo i a la seva zona d'influència (Villaronga 1987, 231). El fet que la moneda tingui llegenda a les dues cares també dóna suport a aquesta teoria. Així doncs si aquesta moneda fos de *Castulo* tindria una cronologia de mitjans del segle I aC.

S'han estudiat també dues monedes més (32 i 33) que probablement són encunyacions d'*Untikesken*, però pel seu estat de conservació no ens hem atrevit a afirmar-ho amb tota certesa. La primera d'elles (32) mostra un cap femení a l'anvers i al revers un brau envestint, cosa que coincidiria amb els tipus de reversos dels semis que ja hem vist. Això i el seu pes, d'uns nou grams i mig, duen a pensar que molt probablement sigui un semis d'*Untikesken*. Però al no haver-se conservat la llegenda i al ser el brau diferent del que ja hem comentat, ens fa ser reticents a assignar-li aquesta seca. Pel que fa a la segona moneda (33), es tracta d'una moneda d'uns set grams de pes, que mostra un anvers pràcticament il·legible i un revers que presenta el que semblaria part d'un cavall. Segurament estem davant d'un divisor ibèric, d'un dels tipus més petits, però el seu mal estat de conservació no permet determinar de quin es tracta.

Per acabar amb aquest apartat ens resten per veure dues monedes més de les quals malauradament no se'n pot dir pràcticament res més. La primera d'elles és un as ibèric partit (34), pràcticament il·legible a les seves dues cares. La segona és una moneda molt i molt malmesa (37), d'un gram i mig de pes, que semblaria ser un divisor ibèric, d'aquesta moneda no ens veiem capaços de dir-ne massa res més.

Les monedes baix-imperials

La presència de moneda del segle IV no és inesperada donat que, com hem vist, es pensa que en aquesta època Mas Castell funcionava com a espai cementiri i, malgrat que en

general cap moneda es pot relacionar directament amb tombes, no seria estrany que algunes acompanyessin als cossos dels difunts. En qualsevol cas les onze monedes recuperades, a les quals potser s'hi podria sumar alguna de les monedes il·legibles, deixen força clar que la zona era un espai relativament concorregut.

S'han documentat un total d'onze monedes baix-imperials datables amb certesa mitjans del segle IV. D'aquestes onze monedes, deu provenen de les excavacions de l'any 1965 de Josep M. Corominas i tan sols una es pot relacionar amb les excavacions de Domènech de l'any 1977, les quals cal remarcar que es centraren en una zona propera al cementiri.

Les monedes estudiades es poden dividir en dos grups segons els seus nominals, sis Ae3 i cinc Ae4.

Abans de continuar amb l'explicació de les monedes en sí, crec que és necessari aclarir el significat d'aquests nominals. Pel que fa a les monedes encunyades a partir de Constanci II, part de la comunitat numismàtica ha proposat deixar d'anomenar-les amb noms llatins com *nummus* o *follis*, els quals en aquests contextos ja no expressen res, i en canvi referir-s'hi com AE, és a dir, monedes de bronze. Els nombres que segueixen "AE", per exemple el 3 i el 4 són indicatiu del diàmetre de la moneda. És a dir un AE4 refereix a una moneda de bronze d'entre 10 i 15 mm de diàmetre i un AE3 a una moneda d'entre 15 i 20 mm de diàmetre. D'aquesta manera s'ha simplificat el problema de com anomenar aquestes monedes i s'ha optat per una opció més clara que les denominacions llatines.

Passem a presentar l'estudi numismàtic pròpiament dit. Començarem per comentar els cinc Ae4. Dues d'aquestes monedes no s'han pogut datar de manera concreta i hem optat, pel tipus

de bust de l'anvers, en datar-les *grosso modo* del segle IV. En una d'elles (53) el revers era totalment il·legible i en l'altre (54) s'apreciava una corona, un tipus de revers molt característic, però que es data a través de la inscripció dins la corona, la qual malauradament no es podia llegir. Aquesta moneda segurament data d'entre els anys 348 i 383 que és quan més profusament s'encunyà aquest tipus de revers, però aquesta afirmació és una suposició i no una certesa, per tant al catàleg la cronologia de la moneda figura com a segle IV.

Pel que fa als tres Ae4 restants (48, 51 i 52) mostren tots tres el mateix tipus de revers: mostra dues victòries davant per davant sostenint corones en alt i s'encunyà entre els anys 342 i 348 (Kent 1981). Un revers similar fou encunyat en època de Teodosi, però la llegenda i les marques de seca de les monedes de Mas Castell descarten que siguin d'aquest període i confirmen la cronologia ja esmentada.

Dues d'aquestes monedes presenten en el revers marques a través de les quals en podem esbrinar la seca. La moneda 48 presenta sota l'exerg les lletres TRS, que remetent a la seca de Tréveris (Trier) (Kent 1981, 125-169) i la moneda 52 presenta una lletra P entre les dues victòries, aquesta P permet determinar que aquesta moneda fou encunyada a la ciutat d'Arelate (Arlés) (Kent 1981, 197-231).

Pel que fa als sis Ae3, cinc (44, 45, 46, 47, 50) comparteixen el mateix revers: un soldat romà clavant una llança a un genet bàrbar caigut. Aquest revers apareix acompanyat de la llegenda FELTEMPREPARATIO.

Aquest revers s'encunyà en el mòdul Ae3 entre els anys 353 i 358, principalment per tres emperadors: Constanci II, Constant i Julià II. Malauradament només en un cas (45) la llegenda de

l'anvers (D N CONSTANTIVS P F AVG) ens permet assegurar que l'emissor de la moneda fou Constantí II, cosa que acota la cronologia d'aquesta moneda entre els anys 353 i 354. D'aquesta moneda, notablement més ben conservada que les altres, també en podem determinar la seca, Roma, gràcies a la corona i a la lletra T que es veuen sota l'exerg (Kent 1981, 234-305).

Les condicions de conservació de la resta d'Ae3 amb aquest revers només ens permeten saber que foren encunyades entre el 353 i el 358.

L'últim Ae3 a comentar (49) és una moneda en molt bon estat de conservació, de la qual n'hem pogut determinar que fou encunyada per Valent, gràcies a la llegenda del anvers (D N VALENS P F AVG) entre el 364 i el 378. A més, el seu revers mostra una Victòria avançant a esquerra duent corona i palma i la llegenda completa SECVRITAS REIPVBLICAE, amb les lletres SM i RT sota l'exerg separades per una petita fulla, cosa que ens permet conèixer que la moneda fou encunyada a la oficina tercera de la seca de Roma (Pearce 1957, 108-136).

Podem veure, doncs, com el gruix de les monedes baix-imperials documentades tenen cronologies de mitjans del segle IV, essent totes elles força coincidents. Cal recordar, però, que no s'ha de confondre la cronologia d'encunyació amb la cronologia de circulació; la primera fa referència a la creació de la moneda en alguna seca de l'imperi i la segona referent al moment en el qual la moneda seguí circulant, segurament durant dècades, fins a restar abandonada o ser dipositada al jaciment.

Altres monedes

A part de les monedes ibèriques i de les monedes baix-imperials hi ha un grup heterogeni

de vuit monedes de diferent procedència que tot seguit procedirem a presentar.

En primer lloc trobem una moneda de plata (38), del tot il·legible, de la qual només se'n aprecia part d'una grafila en una de les seves cares. Davant d'un estat tan pobre de conservació no ens ha semblat adequat atribuir-li cap cronologia concreta.

S'han pogut estudiar també dues dracmes de plata (39 i 40) de les quals una, la 39, semblaria una dracma grega original de finals del segle III aC, mostra al seu anvers el cap femení d'Aretusa a dreta amb dos dofins davant i al revers un pegàs amb la llegenda EMPORITON (amb caràcters grecs) sota seu. En canvi la segona dracma, la 40 sembla tenir un estil molt més rude, la llegenda no es llegeix massa bé i el traç dels caràcters és menys precís. Això sumat a que un pes sensiblement menor al de l'altre dracma i al de les dracmes gregues en general ens duu a pensar que es podria tractar d'una dracma d'imitació ibèrica de principis del segle II dC, cal remarcar però que l'estat de conservació de la moneda no és l'òptim per afirmar-ho amb total certesa (Villaronga 1987, 111-114).

S'ha documentat també un calc cartaginès de bronze de finals del segle III aC (41). Malgrat que la moneda no estava massa ben conservada es podia apreciar amb claredat un cap femení a esquerra a l'anvers i un cap de cavall a dreta al revers. Aquests models fan relativament fàcil identificar aquesta moneda com un calc cartaginès, aquestes monedes segons Villaronga haurien arribat a la península en el context de la Segona Guerra Púnica, de fet podrien haver estat encunyades a la mateixa península per mitjà de seques mòbils cartagineses (Villaronga 1987, 107)

Una altra moneda força incerta és una moneda de bronze, que no conserva massa bé cap

de les seves dues cares i que a l'anvers sembla mostrar un cap a dreta i al revers podria haver-hi una proa de nau a dreta (35). Pel seu pes no semblaria un as sinó un divisor, per mala sort per nosaltres la proa de nau és un model molt recurrent tant en encunyacions ibèriques, per exemple les de *Carteia*, com romanes (Villaronga 1987, 156). Aquestes encunyacions s'estendrien *grosso modo* entre els segles III i I aC. Per les raons anteriorment exposades no ens atrevim a donar un nominal i una cronologia concreta a aquesta moneda.

Cal parlar de dues monedes (la 36 i la 42) de les quals en podrem dir molt poca cosa. La moneda 36 és una peça molt i molt petita de bronze i malauradament el revers està pràcticament esborrat. Podria tractar-se d'un divisor ibèric de la mida més petita, però no ens atrevim a afirmar-ho amb certesa.

Pel que fa a la moneda 42 és també de dimensions extranyament petites i en aquest cas sembla una moneda de plata. A l'anvers podria tenir representat un cap femení però el revers és pràcticament il·legible. Hem intentat documentar monedes similars a la península i no sembla que n'hi hagi que es corresponguin amb el tamany i el pes de la moneda 42. Per tant doncs deixarem aquesta moneda com a no identificada ja que opinem que és millor això que no pas elocubrar una teoria basada en tan poques evidències.

Per últim queda comentar un as d'imitació de Claudi de mitjans del segle I dC (43). Aquesta moneda mostra a l'anvers un cap masculí a esquerra i al revers Minerva dempeus a dreta duent un escut i una javelina. Aquesta moneda és una encunyació d'imitació d'una seca hispànica de les quals n'hi ha diferents series (Villaronga 297-298), però el mal estat de conservació de

la moneda no permet atribuir-la a cap sèrie en concret.

Conclusions

Hem vist com el jaciment de Mas Castell aporta uns contextos numismàtics que s'extenen entre el segle III aC i el segle I dC, després segurament trobaríem un tall en el registre, ja que no hi ha cap moneda del segle II i III dC, i tornem a tenir-lo present en els segles IV i V dC. Sembla clar que la major part de la moneda es concentra en el context del poblat ibèric i del cementiri baix-imperial.

Cal tenir en compte que la numismàtica pot aportar coneixement als estudis arqueològics i servir de crossa en alguns casos, però no s'ha de pendre en cap cas com a única base. És a dir, a partir de les monedes estudiades hem pogut veure com en determinats períodes la circulació de persones i monedes era major que en d'altres, però evidentment no es pot afirmar que Mas Castell estava desocupat al segle III només basant-se en que no s'hi va trobar cap moneda del dit període.

Per acabar aquestes breus conclusions només em resta recordar que cal tenir molt en compte la diferència, ja explicada, entre el moment de l'encunyació de la moneda i el moment en que aquesta circula a Mas Castell. Les monedes poden circular segles i és per això que soles no permeten establir cronologies segures de cap jaciment arqueològic. Això no treu que el seu estudi sigui important i que pugi aportar un granet de sorra a la visió de conjunt d'un jaciment complex i amb múltiples fases, com és el de Mas Castell a Porqueres.

BIBLIOGRAFIA

BURCH, J., NOLLA, J., SAGREGA, J., VIVÓ, D., SUREDA, M. 1999. Els temples i els cementiris antics

i altmedievals de mas Castell de Porqures. *Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles*, 20.

CAMPO, M. 1987. *Numismàtica : dades per a la documentació numismàtica*. Barcelona : Generalitat de Catalunya, Direcció General del Patrimoni Artístic. Servei de Museus.

CASTÁN, C., FUSTER, C. 1996. *La moneda imperial romana*. Madrid.

CASTÁN, C., MIRÓ J. C. 2009. *Las monedas de la República Romana y del Imperio*. Alcoy: Microcoleccionismo.

CASTANYER, P., TREMOLEDA, J. 2000. L'antiguitat. Dins J.Tremoleda (coord.), *Història del Pla de l'Estany* (p. 131-249). Girona: Diputació de Girona.

GUTIÉRREZ, E. 2008. *La moneda del Bajo Imperio Romano : desde la reforma de Diocleciano*. Madrid: José Antonio Herrero.

KENT, J.P.C. 1981. The Roman Imperial Coinage. Vol VIII. The family of Constantine I. Londres: Spink & Son.

PEARCE, J.W.E. 1957. *The Roman Imperial Coinage. Vol IX. Valentinian I – Theodosius I*. Londres: Spink & Son.

PINA, M., MARÍN, J. 2008. *Guía de identificación de las monedas de bronce del Bajo Imperio Romano*. Recuperat de <http://www.tesorillo1987.com/aes/index.htm> [15/01/17]

VILLARONGA, L. 1979. *Numismática antigua de Hispania*. Barcelona: CYMYS. (2a ed. 1987)

CATÀLEG

Monedes ibèriques d'Untikesken i emissions emporitanes de llegenda llatina.

1-As d'Untikesken; Ae; 20,40 gr; 32 mm; 7 h.
Untikesken. Primera meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta
Revers: Pegàs a dreta, cap modificat amb Cabir // Llegenda ibèrica UNTIKESKEN

Observacions: Villaronga emissions 1 a 8 (de pes uncial)

Núm. ref. : 333-1

2-Semis d'Untikesken; Ae ; 11,35 gr; 24 mm; 9 h.
Untikesken. Primera meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta
Revers: Brau envestint a dreta // Llegenda ibèrica UNTIKESKEN

Observacions: Villaronga 271

Núm. ref. : 333-2

3-As d'Untikesken; Ae; 23,73 gr; 34 mm; 6 h.
Untikesken. Primera meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta
Revers: Pegàs a dreta, corona sobre el pegà // Llegenda UNTIKESKEN

Observacions: Villaronga emissions 1 a 18 (de pes uncial)

Núm. ref. : 333-13

4-Sextant d'Untikesken; Ae; 3,71 gr; 18 mm; 12 h.
Untikesken. Primera meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta // Marca M

Revers: Cavall corrent a dreta // Llegenda ibèrica UNTIKESKEN // Sobre el cavall una corona

Observacions: Villaronga 273 (però la que s'estudia aquí té una corona)

Núm. ref. : 333-16

5-As d'*Untikesken*; Ae; 20,26 gr; 31 mm; 6 h.

Untikesken. Primera meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta, cap modificat amb Cabir

Observacions: Villaronga emissions 1 a 18 (de pes uncial)

Núm. ref. : 333-20

6-As d'*Untikesken*; Ae; 23,85 gr; 34 mm; 6 h.

Untikesken. Primera meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta. Llegenda il·legible, segurament seria l'ètnic.

Revers: Pegàs a dreta, sobre seu una corona.

Observacions: Villaronga emissions 1 a 18 (de pes uncial), similar al tipus 275 que presenta la llegenda ètnica al anvers.

Núm. ref. : 333-21

7-As d'*Untikesken*; Ae; 26 gr; 31 mm; 9 h.

Untikesken. Primera meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs parat a dreta, cap modificat en Cabir

Observacions: Villaronga emissions 1 a 18 (de pes uncial)

Núm. ref. : 333-27

8-As d'*Untikesken*; Ae; 20,29 gr; 30 mm; h.

Untikesken. Primera meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Segurament cap de Pal·las Atena a dreta

Revers: Il·legible

Observacions: Villaronga emissions 1 a 18 (segurament, difícil de dir amb seguretat ja que la moneda està molt malmesa)

Núm. ref. : 539-1

9-As d'*Untikesken*; Ae; 16,48 gr; 33 mm; 6 h.

Untikesken. Segona meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta // Llegenda ibèrica UNTIKESKEN

Observacions: Villaronga emissions 19 a 22 (de pes uncial reduït)

Núm. ref. : 333-5

10-As d'*Untikesken*; Ae; 16,39 gr; 30 mm; 12 h.

Untikesken. Segona meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta

Observacions: Villaronga emissions 19 a 22 (de pes uncial reduït)

Núm. ref. : 333-12

11-As d'*Untikesken*; Ae; 14,25 gr; 18 mm; 6 h.

Untikesken. Segona meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta, possibles caràcters ibèrics.

Revers: Pegàs a dreta

Observacions: Villaronga emissions 19 a 22 (de pes uncial reduït)

Núm. ref. : 333-22

12-As d'*Untikesken*; Ae; 16,89 gr; 30 mm; 6 h.

Untikesken. Segona meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap femení amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta // Llegenda ibèrica (segurament UNTIKESKEN)

Observacions: Villaronga emissions 19 a 22 (de pes uncial reduït)

Núm. ref. : 333-29

13-Mig as d'*Untikesken*; Ae; 8,71 gr; 28 mm; 6 h.

Untikesken. Segona meitat del segle II aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta

Observacions: Mitja moneda. Segurament si fos sencera correspondria a Villaronga emissions 19 a 22 (de pes uncial reduït).

Núm. ref. : 333-38

14-As d'*Untikesken*; Ae; 9,72 gr; 27 mm; h.

Untikesken. Mitjans del segle I aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta (molt possiblement)

Revers: Il·legible

Observacions: Molt possiblement Villaronga emissions 23 a 26 (de pes semiuncial)

Núm. ref. : 333-59

15-As d'*Untikesken*; Ae; 9,71 gr; 26 mm; 12 h.

Untikesken. Mitjans del segle I aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta amb possible llegenda

Observacions: Villaronga emissions 23 a 26 (de pes semiuncial)

Núm. ref. : 333-6

16-As d'*Untikesken*; Ae; 12 gr; 28 mm.

Untikesken. Mitjans del segle I aC. *Untikesken*

Anvers: Il·legible

Revers: Segurament pegàs amb llegenda, però molt esborrat

Observacions: Villaronga emissions 23 a 26 (de pes semiuncial)

Núm. ref. : 333-7

17-As d'*Untikesken*; Ae ; 10,55 gr;28 mm; 6 h.

Untikesken. Mitjans del segle I aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta, segurament llegenda UNTIKESKEN

Observacions: La moneda té un forat al mig. Villaronga emissions 23 a 26 (de pes semiuncial)

Núm. ref. : 333-8

18-As d'*Untikesken*; Ae; 13,50 gr; 27 mm; 9 h.

Untikesken. Mitjans del segle I aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta

Observacions: Villaronga emissions 23 a 26 (de pes semiuncial)

Núm. ref. : 333-28

19-As d'*Untikesken*; Ae; 10,53 gr;29 mm; 6 h.

Untikesken. Mitjans del segle I aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta (possible llegenda ibèrica)

Observacions: Villaronga emissions 23 a 26 (de pes semiuncial)

Núm. ref. : 333-31

20-As d'*Untikesken*; Ae; 10,10 gr; 27 mm; 9 h.

Untikesken. Mitjans del segle I aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta

Observacions: Villaronga emissions 23 a 26 (de pes semiuncial)

Núm. ref. : 333-32

21-As d'*Untikesken*; Ae; 8,45 gr; 21 mm; 6 h.

Untikesken. Mitjans del segle I aC. *Untikesken*

Anvers: Cap de Pal·las Atena amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta

Observacions: Villaronga emissions 23 a 26 (de pes semiuncial)

Núm. ref. : 333-34

22-As emporità; Ae; 14,30 gr; 28 mm; 12 h.

Ciutat d'Emporion. Segle I aC. Emporion

Anvers: Cap de Diana amb casc a dreta// Té llegendes, segurament QVAIS

Revers: Pegàs a dreta // Llegendes EMPOR

Observacions: Villaronga 924

Núm. ref. : 333-30

23-Mig as emporità; Ae; 6,20 gr; 26 mm; h.

Ciutat d'Emporion. Segle I aC. Emporion

Anvers: Cap femení a dreta

Revers: Il·legible

Observacions: Mitja moneda. El pes fa pensar en emissions del segle, però la impossibilitat de veure'n bé el revers no permet afinar més aquesta dada.

Núm. ref. : 333-39

24-As emporità; Ae; 10,26 gr; 28 mm; 6 h.

Ciutat d'Emporion. 44-27 (encunyació de la moneda) 14-41 (la contramarca). Emporion

Anvers: Cap de Diana amb casc a dreta// Contramarca del dofí i contramarca DD

Revers: Pegàs a dreta // EMPOR

Observacions: Villaronga 935

Núm. ref. : 333-33

25-Mig as emporità; Ae; 14,13 gr; 33 mm; h.

Ciutat d'Emporion. 44-27 (encunyació de la moneda) 14-41 (la contramarca). Emporion

Anvers: Il·legible, però s'aprecia una contramarca, segurament DD

Revers: Il·legible

Observacions: Segurament podria ser una moneda Villaronga 935, però l'elevat pes podria

questionar-ho, en qualsevol cas la contramarca DD si que es pot datar amb certesa.

Núm. ref. : 333-35

26-Mig as emporità; Ae; 6,20 gr; 27 mm; 9 h.

Ciutat d'Emporion. 44-27 (encunyació de la moneda) 14-41 (la contramarca). Emporion

Anvers: Cap de Diana amb casc a dreta// Contramarca DD

Revers: Pegàs a dreta // EMPOR

Observacions: Villaronga 935

Núm. ref. : 333-36

27-Mig as emporità; Ae ; 9,95 gr; 30 mm; 12 h.

Ciutat d'Emporion. 44-27. Emporion

Anvers: Cap de Diana amb casc a dreta

Revers: Pegàs a dreta (model EMPOR tot i que no té la llegenda)

Observacions: Villaronga 935

Núm. ref. : 333-37

28-As emporità; Ae; 2,89 gr; - mm; h.

Ciutat d'Emporion. 44-27 (encunyació de la moneda) 14-41 (la contramarca). Emporion

Anvers: Part d'un cap de Diana amb casc a dreta // Contramarca DD

Revers: Part d'un pegàs // EMPOR

Observacions: Part molt petit del que havia estat una moneda, però tot i això encara conté informació valuosa. Villaronga 935.

Núm. ref. : 333-41

29-As emporità; Ae ; 8,40 gr; 26 mm; h.

Ciutat d'Emporion. 44-27 (encunyació de la moneda) 14-41 (la contramarca). Emporion

Anvers: Cap de Diana amb casc a dreta // Contramarca del dofí i contramarca DD

Revers: Il·legible

Observacions: Villaronga 935

Núm. ref. : 333-42

Monedes ibèriques

30-As ibèric; Ae; 11,06 gr; 24 mm; h.

Autoritat emissora desconeguda (però segur que és una ciutat ibèrica). Mitjans del segle I aC. Seca indeterminada.

Anvers: Cap masculí a dreta, darrere marca ibèrica TI (forma de trident).

Revers: Molt malmès, però possiblement sigui un genet amb palma.

Observacions: Moneda que possiblement provingui de *Baitolo* o de *Kese*, ja que les últimes emissions de *Kese* duen aquest símbol i les de *Baitolo* l'imiten. Similar a Villaronga 797.

Núm. ref. : 333-9

31-As ibèric; Ae; 12,57 gr; 24 mm; 6 h.

Autoritat emissora indeterminada. Segurament segle I aC. Seca indeterminada.

Anvers: Cap masculí a dreta, s'aprecia part d'una llegenda darrere el cap (...N...)

48 Revers: Ésser de quatre potes, s'aprecia part d'una llegenda davant de l'ésser (...EV...)

Observacions: La forma de l'anvers i la corba del cos de l'animal relaciona aquesta moneda amb els reversos de les monedes de Castulo i de la seva zona d'influència, on es representen esfinxs. La posició de la pota i del coll també apunten en aquesta direcció. De ser així el pes de la moneda la dataria del segle I aC. El fet que tingui llegenda en l'anvers i el revers també coincideix amb dites encunyacions. Segurament seria similar a les monedes Villaronga 833.

Núm. ref. : 333-23

32-Divisor ibèric; Ae; 9,69 gr; 23 mm; 6 h.

Autoritat emissora no identificada; Segle II aC; Seca no identificada

Anvers: Possible cap masculí a dreta

Revers: Brau carregant a dreta

Observacions: Molt possiblement un semis emporità, però no es pot assegurar al cent per cent

Núm. ref. : 333-24

33-Divisor ibèric; Ae; 6,89 gr; 22 mm; 6 h.

Autoritat emissora indeterminada (ciutat ibèrica). Segle II aC. Seca indeterminada.

Anvers: Possible cap femení amb casc a dreta

Revers: Potes d'un pegàs o cavall (la part de dalt no s'aprecia)

Observacions: Es tracta d'un divisor ibèric, podria de moltes seques, ja que el cavall corrent és un element recurrent en els divisors de la moneda ibèrica. El seu estat no permet determinar exactament d'on prové, tot i que l'anvers podria fer pensar en *Untikesken*.

Núm. ref. : 333-25

34-Mig as ibèric; Ae ; 4,50 gr; 25 mm; eixos indeterminables.

Autoritat emissora desconeguda. Segle II-I aC. Seca indeterminada.

Anvers: Possible cap masculí a dreta

Revers: Pràcticament il·legible, però s'aprecien les marques d'una llegenda ibèrica

Observacions: Mitja moneda. El seu estat de conservació no permet determinar massa res d'aquesta peça, pel seu mòdul podem pensar que és mig as, segurament provingui de *Kese* o *Itirta*.

Núm. ref. : 333-40

35-Divisor ibèric; Ae; 4,93 gr; 18 mm; 6 h.

Autoritat emissora indeterminada. Segle II-I aC. Seca indeterminada

Anvers: Cap femení a dreta amb casc

Revers: Proa de nau a dreta

Observacions: El model de la proa de nau coincidiria amb les emissions de divisors ibèrics de *Carteia*, tot i això el mal estat de conservació de la moneda no permet determinar-ho amb certesa. L'as de dites emissions faria uns 15 grams, per tant podríem estar davant d'un *triens*. Similar a Villaronga 399.

Núm. ref. : 333-43

36-Divisor ibèric; Ae; 0,48 gr; 8 mm; h.

Autoritat emissora no identificada; Segle II aC;
Seca no identificada

Anvers: Cap femení a dreta

Revers: Pràcticament il·legible

Observacions: Moneda no identificada, segurament es tractaria d'un divisor ibèric.

Núm. ref. : 359-1

37-Divisor ibèric; Ae; 1,53 gr; 15 mm; 6 h.

Autoritat emissora no identificada; Segle II aC;
Seca no identificada

Anvers: Cap femení a dreta

Revers: Cavall o bèstia a dreta

Observacions: El mal estat de conservació no permet veure de quina moneda es tracta, tot i així el poc que es pot veure sembla de factura ibèrica.

Núm. ref. : 360-2

Altres monedes

38- Nominal indeterminable; Plata; 2,85 gr; 17 mm; h.

Autoritat emissora indeterminable. Cronologia indeterminable, hauria de rondar entre els segles I aC i II dC. Seca indeterminable

Anvers: Il·legible

Revers: Il·legible. Sis punts seguits al centre, part d'una possible grafila

Observacions: Si assumim que és un denari romà només podria ser d'època augustal o posterior i tot i això els pesos donats per dites monedes són força majors que el que aquí trobem. Cal també dir que el pes dels denaris ibèrics era d'uns 4 grams, per tant no semblaria que aquesta moneda fos un denari ibèric.(Villaronga 1987, 139). Irreferenciable.

Núm. ref. : 333-4

39- Dracma emporitana; Plata; 4,80 gr; 18 mm; 12 h.

Ciutat d'Emporion. Finals del segle III aC. Emporion

Anvers: Cap femení a dreta amb dos dofins davant

Revers: Pegàs a dreta // EMPORITON (en grec)

Observacions: Similar a Villaronga 231-232

Núm. ref. : 333-17

40-Dracma; Plata; 3,57 gr; 17 mm; 6 h.

Autoritat emissora desconeguda. Principis del segle II (circa 195 aC). Seca indeterminada

Anvers: Cap a dreta

Revers: Pegàs // Llegenda EMP.RIT... (en grec)

Observacions: Possiblement aquesta dracma no sigui una encunyació grega, sinó que sigui una imitació ibèrica. La llegenda, el pes i l'estil rude de l'anvers duent a reafirmar això. Cal dir però que l'estat de conservació de la moneda no és l'òptim per afirmar-ho al cent per cent. Villaronga similar al 233 o 234 (però molt més mal-mesa).

Núm. ref. : 333-18

41-Bronze cartaginès (també anomenat calc); Ae; 6,81 gr; 23 mm; 12 h.

Cartago. Finals del segle III aC. Seca mòbil de guerra (molt probablement)

Anvers: Cap femení

Revers: Cap de cavall

Observacions: Villaronga 204-205. No queda ben clar quina de les dues és però penso que s'ajustaria més a la 205, més tosca i feta per les urgències que va provocar a la segona guerra púnica.

Núm. ref. : 333-19

42-No identificada; Plata; 0,16 gr; 7 mm; 12 h.

Autoritat emissora no identificada; Cronologia no identificada; Seca no identificada

Anvers: Cap femení a dreta

Revers: Genet amb escut i llança

Observacions: Moneda de plata, possiblement, no concorda amb cap encunyació de la península, podria ser de fora, en tot cas el mal estat no permet dir-ne massa res.

Núm. ref. : 360-1

43-As romà; Ae ; 8 gr; 26 mm; 6 h.

Claudi (almenys els imitadors volen atribuir-li)
.Mitjans del segle I dC. Seca hispana indeterminada.

Anvers: Cap masculí a esquerra // ... M T R P IM...

Revers: Minerva dempeus a dreta duent un escut i una javelina // SC

Observacions: Villaronga 1140. Aquesta moneda és una imitació d'una seca local hispànica, encara que n'hi ha diferents series d'encunyacions el mal estat de conservació de la peça no permet assignar-la a cap sèrie concreta. Villaronga proposa que algunes de més mala factura podrien ser imitacions gales i no hispàniques. En qualsevol cas mantinc la interpretació que en dono aquí.

Núm. ref. : 360-3

Monedes baix imperials

50

44-Ae3; Ae; 2,36 gr;16 mm;6 h.

Autoritat emissora indeterminable. 353-358.
Seca indeterminable

Anvers: Cap masculí diademat a dreta

Revers: Soldat romà llancejant genet bàrbar caigut.

Observacions: Possible imitació local. No referenciable al RIC.

Núm. ref. : 360-4

45-Ae3; Ae; 1,86 gr; 19 mm; 12 h

Constanci II. 353-354. Roma (oficina tercera)

Anvers: Cap masculí diademat a dreta // DN-CONSTAN TIVSPFAVG

Revers: Soldat romà llancejant genet bàrbar caigut// ...TEMP REPARATIO// Sota exerg: ...(una corona)T...

Observacions: No referenciable al RIC.

Núm.ref: 333-3

46-Ae3; Ae; 1,94 gr; 17 mm; 12 h

Autoritat emissora indeterminada. 353-358.
Seca indeterminada

Anvers: Cap masculí diademat a dreta

Revers: Soldat romà llancejant genet bàrbar caigut

Observacions: No referenciable al RIC

Núm.ref: 333-10

47-Ae3; Ae; 2,24 gr; 17 mm; 12 h

Autoritat emissora indeterminada. 353-358.
Seca indeterminada

Anvers: Cap masculí diademat a dreta

Revers: Soldat romà llancejant genet bàrbar caigut

Observacions: No referenciable al RIC

Núm.ref: 333-11

48-Ae4 ; Ae; 1,12 gr; 14 mm; 5 h

Autoritat emissora indeterminada. 342-348.
Treveris (Segona oficina)

Anvers: Cap masculí diademat a dreta

Revers: Dues victòries davant per davant soste-nint corones // VICTOR... Sota les corones una fulla // Sota exerg: TRS

Observacions: No referenciable al RIC (falta conèixer l'autoritat emissora)

Núm.ref: 333-14

49-Ae3; Ae;2,17 gr; 18 mm;6 h

Valent. 364-378. Roma (tercera oficina)

Anvers: Cap masculí diademat a dreta // DNVA-LEN SPFAVG

Revers: Victòria avançant a esquerra duent corona i palma // SECVRITAS REIPVBLICAE // Sota exerg: SM (fulla) RT

Observacions: RIC IX Roma 24b

Núm.ref: 333-44

50-Ae3; Ae; 2,29 gr; 17 mm; 6 h

Autoritat emissora indeterminada. 353-358.
Seca indeterminada

Anvers: Cap masculí diademat a dreta

Revers: Soldat romà llancejant genet bàrbar caigut

Observacions: No referenciable al RIC

Núm.ref: 333-45

51-Ae4; Ae; 1,84 gr; 14 mm; 12 h

Autoritat emissora indeterminada. 342-348.
Seca indeterminada

Anvers: Il·legible

Revers: Dues victòries davant per davant sostenint corones

Observacions: No referenciable al RIC

Núm.ref: 333-47

52-Ae4; Ae; 1,28 gr; 13 mm; 6 h

Constant. 342-348. Arelate

Anvers: Cap masculí diademat a dreta // ...TAN...

Revers: Dues victòries davant per davant sostenint corones //...DDAVGGQN... // Marca P

Observacions: No referenciable al RIC

Núm.ref: 333-48

53-Ae4; Ae; 1,51 gr; 14 mm; eixos no apreciables

Autoritat emissora indeterminada. Segle IV.
Seca indeterminada

Anvers: Cap masculí diademat a dreta

Revers: Il·legible

Observacions: No referenciable al RIC

Núm.ref: 333-50

54-Ae4; Ae; 1,10 gr; 14 mm; eixos no apreciables

Autoritat emissora indeterminada. Segle IV.
Seca indeterminada

Anvers: Cap masculí diademat a dreta

Revers: Inscripció dins corona votiva (il·legible)

Observacions: No referenciable al RIC

Núm.ref: 333-51